

УДК 376.011.3-051-056.264:373.056.2

DOI 10.32626/2413-2578.2021-18.111-124

Л.І. Лісова

ruzhitska1605@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3758-0294>

О.М. Опалюк

sedoy74@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-5956-0163>

О.П. Глоба

alexgloba1961@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4098-1598>

ДО ПИТАННЯ ПРО РОБОТУ ЛОГОПЕДА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАЛЬНОГО ПРОСТОРУ

Відомості про автора. Лісова Людмила Іванівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри логопедії та спеціальних методик факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Україна. E-mail: ruzhitska1605@ukr.net. Опалюк Олег Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Україна. E-mail: sedoy74@ukr.net. Глоба Олександр, доктор педагогічних наук, професор кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. У колі наукових інтересів: проблема раннього виявлення, профілактики і корекції порушень функцій опорно-рухового апарату у дітей і дорослих з використанням інноваційних технологій. alexgloba1961@gmail.com.

Contact. Lisova Lyudmila the Ph.D. of Pedagogy, assistant of therapy and special methods of Corrective and Social Pedagogy And Psychology Department of Kamenetz-Podolsk National Ivan Ohienko University, Ukraine. E-mail: ruzhitska1605@ukr.net. Opalyuk Oleh Mykolayovych, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Psychological, Medical and Pedagogical Fundamentals of Correctional Work, Faculty of Special Education,

Psychology and Social Work, Ivan Oghienko Kamyanyets-Podilsky National University, Ukraine. E-mail: sedoy74@ukr.net
Globa Alexander, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of speech therapy and special methods in Kamyanyets-Podilsky National Ivan Oghienko University. In the area of scientific interests: the problem of early detection, prevention and correction of disorders of the musculoskeletal system in children and adults with the use of innovative technologies. E-mail: alexgloba1961@gmail.com.

Відомості про наявність друкованих статей: Лісова Л.І.
Принципи розвиваючого навчання у загальноосвітньому просторі та у корекційно-виховному процесі. Корекційно-реабілітаційна діяльність: стратегії розвитку у національному та світовому вимірі: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції. Суми.: ФОП Цьома С.П., 2018. С.22-26. **Лісова Л.І.** Особливості підготовки молодших школярів з тяжкими порушеннями мовлення до розв'язування арифметичних задач на логопедичних заняттях. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / за ред. А.А. Сбруюва. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2020. №7 (101). С.308-318.

Лісова Л.І., Опалюк О.М., Глоба О.П. До питання про роботу логопеда в умовах інклюзивного навчального простору. У запропонованій статті подано результати аналізу законодавчих документів та науково-методичної літератури у сфері діяльності логопеда в умовах інклюзивного середовища. Логопед на початку навчального року за результатами обстеження учнів, у випадку виявлення порушень мовлення, які потребують довготривалої допомоги або спеціально організованого навчання, підозри на інші порушення розвитку – рекомендує батькам (іншим законним представникам) дитини звернутися до інклюзивно-ресурсного центру для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини. Після отримання висновку про комплексну оцінку заклад освіти в особі керівника закладу укладає договір з логопедом про надання корекційно-розвиткових послуг дитині з особливими освітніми потребами, яка навчається за інклюзивною формою. На підставі висновку про комплексну оцінку складається Індивідуальна програма розвитку, у якій зазначено, що логопед є членом команди психолого-педагогічного супроводу дитини. Логопед, будучи членом команди фахівців, що реалізують психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному освітньому просторі,

здійснює: діагностичну, розвивальну, організаційно-методичну, консультативно-просвітницьку роботу. Протягом навчального року логопед оформляє наступні документи: мовленнєву карту на кожну дитину, перспективний та календарний плани роботи, індивідуальні зошити на кожну дитину, річний звіт про результати корекційного навчання. Логопед бере участь в шкільних методичних об'єднаннях, засіданнях інклюзивно-ресурсного центру, поповнює логопедичний кабінет новинками методичної та дидактичної літератури. Кожен напрямок діяльності логопеда включається в єдиний процес психолого-педагогічного супроводу і в рамках інклюзивної освіти набуває особливого значення. Тобто він зорієнтований не тільки на подолання мовленнєвих порушень в учнів з особливими освітніми потребами, але і на їх соціалізацію та адаптацію в середовищі однолітків з нормо-типовим розвитком.

Отже, діяльність логопеда в інклюзивному середовищі не обмежується лише корекційним впливом. Усе більшого значення набуває сприяння соціалізації дітей з мовленнєвими порушеннями. Тому що, саме мовленнєві порушення стають перешкодою на шляху до комунікації дітей з порушеннями мовлення з іншими дітьми та вчителями.

Ключові слова: інклюзивне навчання, логопед, порушення мовлення, психолого-педагогічний супровід, соціалізація.

Лісова Л.И., Опалюк О.Н., Глоба А.П. К вопросу о работе логопеда в условиях учебного инклюзивного пространства. В данной статье представлены результаты анализа законодательных документов и научно-методической литературы в сфере деятельности логопеда в условиях инклюзивной среды. Логопед в начале учебного года по результатам обследования учащихся, в случае выявления нарушений речи, требующих длительной помощи или специально организованного обучения, подозрения на другие нарушения развития – рекомендует родителям (другим законным представителям) ребенка обратиться в инклюзивно-ресурсный центр для проведения комплексной психолого-педагогической оценки развития ребенка. После получения заключения о комплексной оценке учебное заведение в лице руководителя заведения заключает договор с логопедом о предоставлении коррекционно-развитых услуг ребенку с особыми образовательными потребностями, который учится по инклюзивной форме. На основании вывода о комплексной оценке составляется Индивидуальная программа развития, в которой отмечено, что логопед является членом команды психолого-педагогического сопровождения ребенка. Логопед, являясь членом команды специалистов,

реализующих психолого-педагогическое сопровождение детей с особыми образовательными потребностями в инклюзивном образовательном пространстве, осуществляет: диагностическую, развивающую, организационно-методическую, консультативно-просветительскую работу. В течение учебного года логопед оформляет следующие документы: речевую карту на каждого ребенка, перспективный и календарный план работы, индивидуальные тетради на каждого ребенка, годовой отчет о результатах коррекционного обучения. Логопед участвует в школьных методических объединениях, заседаниях инклюзивно-ресурсного центра, пополняет логопедический кабинет новинками методической и дидактической литературы. Каждое направление деятельности логопеда включается в единый процесс психолого-педагогического сопровождения и в рамках инклюзивного образования приобретает особое значение. То есть, он ориентирован не только на преодоление речевых нарушений у учащихся с особыми образовательными потребностями, но и на их социализацию и адаптацию в среде сверстников с нормо-типичным развитием.

Ключевые слова: инклюзивное обучение, логопед, нарушение речи, психолого-педагогическое сопровождение, социализация.

Lisova L.I., Opalyuk O.N., Globa O.P. On the question of the work of a speech therapist in an inclusive learning space. The proposed article presents the results of the analysis of legislative documents and scientific and methodological literature in the field of speech therapy in an inclusive environment. Speech therapist at the beginning of the school year based on the results of the survey of students, in case of speech disorders that require long-term assistance or specially organized training, suspicions of other developmental disorders - recommends parents (other legal representatives) of the child to contact the inclusive resource center for comprehensive psychological pedagogical assessment of child development. The conclusion of the inclusive resource center on a comprehensive psychological and pedagogical assessment of the development of a child with special educational needs notes the features of the child's speech competence (knowledge, abilities, skills, etc.), the needs and recommendations for speech therapist, and the number of hours for correctional developmental speech therapy services. After receiving an opinion on the comprehensive assessment, the educational institution, represented by the head of the institution, enters into an agreement with a speech therapist to provide correctional and developmental services to a child with special educational needs who is studying in an inclusive form. Based on the conclusion of the comprehensive assessment, an Individual

Development Program is drawn up, which states that the speech therapist is a member of the team of psychological and pedagogical support of the child. Speech therapist, being a member of the team of specialists who provide psychological and pedagogical support to children with special educational needs in an inclusive educational space, performs: diagnostic, developmental, organizational and methodological, advisory and educational work. Special pedagogical activity of a speech therapist is carried out on the basis of the program included in the structure of the basic educational program of the general educational institution. Based on this, the main activities of a speech therapist are determined in the framework of psychological and pedagogical support of children with special educational needs who study in an inclusive space. During the school year, the speech therapist draws up the following documents: a speech card for each child, long-term and calendar work plans, individual notebooks for each child, an annual report on the results of correctional training. The speech therapist participates in school methodological associations, meetings of the inclusive resource center, replenishes the speech therapy office with new methodological and didactic literature. Each activity of a speech therapist is included in a single process of psychological and pedagogical support and within the framework of inclusive education acquires special significance. That is, it is focused not only on overcoming speech disorders in students with special educational needs, but also on their socialization and adaptation among peers with normo-typical development.

Thus, the activities of a speech therapist in an inclusive environment are not limited to corrective action. Promoting the socialization of children with speech disorders is becoming increasingly important. Because it is speech disorders that become an obstacle on the way to communication of children with speech disorders with other children and teachers. Overcoming speech disorders contributes to the formation of a child with special educational needs self-confidence, the development of its cognitive abilities. A speech therapist can be the person who will help a child with special educational needs to build relationships in the school community and beyond.

Key words: inclusive education, speech therapist, speech disorders, psychological and pedagogical support, socialization.

Постановка проблеми. Реформування національної системи освіти, що нині відбувається в Україні, акцентує увагу на підготовці професійних кадрів, здатних працювати відповідно до нових

методологічних вимог, які прописані Концепцією Нової української школи. Серед них визначне місце займає інклюзивна освіта.

Інклюзивна освіта – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти шляхом організації навчання дітей у закладах освіти на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей у навчально-пізнавальній діяльності [15, с. 12]

Розвиток інклюзивного освітнього середовища потребує визначення методологічних засад підготовки фахівців у сфері спеціальної освіти, які беруть безпосередню участь в організації і забезпеченні ефективного функціонування інклюзивного освітнього середовища. На основі формування професійної здатності виконувати функції наставника, вчителя, друга й визначати індивідуальний освітній простір дитини з особливими освітніми потребами (надалі ООП).

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розроблення теоретико-методологічних засад розбудови інклюзивної освіти в Україні та технологічних основ впровадження інклюзивного навчання було започатковано науковцями Інституту спеціальної педагогіки та психології імені М. Ярмаченка (В. Засенко, А. Колупаєва, О. Таранченко, Е. Данілавичюте, О. Федоренко, Л. Коваль та ін.).

Зокрема, А. Колупаєва зазначає, що сьогоденне визначення окреслює інклюзивну освіту як освітню систему, що забезпечує здобуття якісної освіти на всіх рівнях та у всіх освітніх ланках усім дітям без обмежень та винятків, базується на визнанні рівноправності та урахуванні розмаїтості на основі особистісно зорієнтованої освітньої моделі шляхом впровадження інклюзивного навчання [8].

Особливості професійної підготовки педагогічних працівників до роботи з дітьми з ООП в умовах інклюзивної освіти, окремі її теоретичні та практичні аспекти висвітлено у наукових працях зарубіжних і вітчизняних дослідників: В. Гладуш, О. Глоба, Т. Дегтяренко, І. Демченко, Дж. Деппелер, В. Засенко, А. Колупаєва, С. Миронова, Т. Сак, О. Таранченко, І. Тат'янчикової, О. Федоренко, М. Чайковський та ін.

Мета нашого дослідження полягає в теоретичному вивченні особливостей роботи логопеда та визначення кола його обов'язків в інклюзивному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу. З метою забезпечення ефективності освітнього процесу дітей з ООП, які здобувають освіту в умовах інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти, створюється команда психолого-педагогічного супроводу.

Психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу і розвитку дитини, передбачена індивідуальною програмою розвитку [15, с. 116].

Відповідно до Наказу МОН України "Про затвердження положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти" склад команди психолого-педагогічного супроводу визначається з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП. До складу команди психолого-педагогічного супроводу входять постійні учасники та залучені. Постійні учасники команди психолого-педагогічного супроводу: директор або заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель початкових класів (класний керівник), учитель-предметник, асистент учителя, практичний психолог, соціальний педагог, спеціальний педагог (з урахуванням освітніх потреб дитини з ООП), вчитель-реабілітолог і батьки або законні представники дитини з ООП та ін. Залучені учасники команди психолого-педагогічного супроводу: медичний працівник закладу освіти, лікар, асистент дитини, спеціалісти системи соціального захисту населення, служби у справах дітей та ін. [14].

Відповідно до порядку надання логопедичних послуг у системі освіти, логопед у випадку виявлення порушень мовлення в учнів, які потребують довготривалої допомоги (послуг) або спеціально організованого навчання, підозри на інші порушення розвитку – рекомендує батькам (іншим законним представникам) дитини звернутися до інклюзивно-ресурсного центру для проведення комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини [13].

У висновку інклюзивно-ресурсного центру про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини з ООП зазначаються особливості мовленнєвої компетенції дитини (знання, здібності, уміння, навички тощо), вказані потреби та рекомендації для логопеда, а також зазначено кількість годин на надання корекційно-розвиткових логопедичних послуг. Після отримання висновку про комплексну оцінку заклад освіти в особі керівника закладу укладає договір з логопедом про надання корекційно-розвиткових послуг дитині з ООП, яка навчається за інклюзивною формою. На підставі висновку про комплексну оцінку складається Індивідуальна програма розвитку, у якій зазначено, що логопед є членом команди психолого-педагогічного супроводу дитини [14].

Логопед, будучи членом команди фахівців, що реалізують психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в інклюзивну освітньому просторі, здійснює:

1. проведення логопедичного обстеження з метою визначення структури та ступеня вираженості мовленнєвого порушення: встановлення психолого-педагогічного висновку (діагнозу);
2. розробку перспективного плану корекційно-логопедичної роботи (індивідуальної програми розвитку) з дітьми, що потребують логопедичної допомоги;
3. організацію корекційної роботи з надання логопедичної допомоги дитині з ООП. Визначення напрямків, методів і прийомів логопедичної роботи з корекції порушень мовленнєвого розвитку;
4. комплектування груп для занять з урахуванням психофізичного стану учнів з ООП. Проведення індивідуальних та групових занять з корекції порушень усного та писемного мовлення учнів (з використанням програмного матеріалу навчальних дисциплін гуманітарного циклу);
5. участь в розробці адаптованих освітніх програм, методичних рекомендацій з навчання дітей з ООП. Визначення різноманітних методів, форм і засобів навчання в рамках державного стандарту, що підвищують засвоєння навчального матеріалу;
6. проведення систематичного вивчення динаміки мовленнєвого розвитку дитини з ООП в процесі освоєння освітньої програми;
7. взаємодію з фахівцями психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП і його сім'єю;
8. розробку пропозицій щодо підвищення ефективності діагностичної, корекційної роботи. Узагальнення і поширення найбільш ефективного досвіду логопедичної роботи;
9. забезпечення і контроль за дотриманням здоров'язбережувальних умов навчання та розвитку дітей з ООП в загальноосвітньому закладі. Спільне з асистентом вчителя є проведення роботи щодо дотримання в класі правильного мовленнєвого режиму, щодо збагачення та систематизації словникового запасу учнів відповідно до навчальних предметів, розвитку комунікативних умінь;
10. консультативну роботу з формування психолого-педагогічної компетентності щодо питань онтогенезу дитячого мовлення, проявів варіантів порушень; навчання батьків спеціальним прийомом подолання наявних розладів усного мовлення та підбір комплексів корекційно-розвивальних вправ, спрямованих на виправлення недоліків письма і читання, а також їх профілактику;
11. консультування педагогічних працівників щодо використання спеціальних методів та прийомів надання допомоги дитині з ООП, що має мовленнєві порушення. Логопед прагне домогтися більш гнучкого

та міцного засвоєння учнями знань, підвищення мотивації та інтересу до навчання, забезпечення умов для загальнокультурного й особистісного розвитку на основі формування універсальних навчальних дій [12; 13; 14].

Отже, спеціальна педагогічна діяльність логопеда здійснюється на підставі програми, що входить в структуру основної освітньої програми загальноосвітнього закладу. Виходячи з цього, визначаються основні напрямки діяльності логопеда в рамках психолого-педагогічного супроводу дітей з ООП, що навчаються в інклюзивному просторі. У зміст професійної діяльності логопеда входить діагностична, розвивальна, організаційно-методична, консультативно-просвітницька робота.

Відповідно до Наказу МОН України № 135 від 13.03.1993 року "Положення про логопедичні пункти системи освіти" діагностичний напрямок роботи логопеда включає в себе поглиблене вивчення дитини з ООП, виявлення індивідуальних особливостей мовленнєвого розвитку та причин виникнення проблем у розвитку, вихованні, навчанні та соціалізації дитини з обмеженими можливостями здоров'я. Логопед здійснює детальні логопедичні обстеження в перші два тижні вересня (з 1 по 15 вересня) і останні два тижні навчального року (з 15 по 31 травня). Результати логопедичного обстеження логопед представляє на шкільному психолого-медико-педагогічному консиліумі. Первинне логопедичне обстеження дозволяє визначити рівень мовленнєвого розвитку дитини з ООП, сформованість комунікативних умінь і сформулювати основні напрямки, зміст та методи корекційно-логопедичної роботи з дітьми з ООП. У процесі здійснення логопедичної допомоги дитині передбачається проміжне логопедичне обстеження, що дозволяє скорегувати наявну індивідуально орієнтовану програму логопедичного впливу й акцентувати увагу на найбільш стійких проблемах мовленнєвого розвитку дитини (як в усному, так і в писемному мовленні). Підсумкова діагностика повинна являти собою поглиблене логопедичне обстеження, що охоплює всі компоненти мовленнєвої системи і виявляє сформованість всіх видів універсальних навчальних дій [13].

Корекційно-розвивальний напрям роботи логопеда охоплює реалізацію корекційно-розвивальних програм з урахуванням віку та особливостей розвитку учнів, структури порушення, а також безпосередньо надання допомоги педагогічному колективу в індивідуалізації розвитку, навчання і виховання дитини з ООП. У зміст даного напрямку входять наступні складові:

- вибір оптимальних для розвитку дитини з ООП корекційних програм, методик та прийомів навчання відповідно до її особливих освітніх потреб;

- організація та проведення індивідуальних і групових занять з корекції порушень усного та писемного мовлення, а також розвитку комунікативних навичок дітей з ООП. Корекційна робота логопеда здійснюється в рамках цілісного підходу до розвитку, навчання та виховання дитини з ООП. Організаційно-методичний напрям роботи логопеда полягає в розробці індивідуально-орієнтованих корекційно-розвивальних програм, допомога в складанні адаптованої освітньої програми для дітей з ООП, підборі дидактичних і методичних матеріалів, а також веденні документації [13].

Протягом навчального року логопед оформляє наступні документи: мовленнєву карту на кожну дитину, перспективний та календарний плани роботи, індивідуальні зошити на кожну дитину, річний звіт про результати корекційного навчання. Логопед бере участь в шкільних методичних об'єднаннях, засіданнях інклюзивно-ресурсного центру, поповнює логопедичний кабінет новинками методичної та дидактичної літератури [13; 15].

Консультативно-просвітницький напрям роботи логопеда включає:

- індивідуальне та групове консультування сім'ї з питань мовленнєвого розвитку та комунікації дітей з ООП, формування психолого-педагогічної компетентності батьків (або законних представників) дітей з ООП залучених в інклюзивному процесі, з питань онтогенезу усного та писемного мовлення, проявів порушень мовлення, підбору найпростіших прийомів логопедичної роботи з корекції мовленнєвих порушень у дітей;

- консультування педагогів та інших учасників освітнього процесу з питань мовленнєвого онтогенезу і дизонтогенезу, створення мовленнєвого розвиваючого середовища, виникаючих проблем, пов'язаних з розвитком, навчанням та вихованням дитини з ООП в процесі реалізації інклюзивної практики. Логопед консультує адміністрацію освітньої організації та педагогів з питань організації спеціальних освітніх умов для дитини з ООП [15].

Кожен напрямок діяльності логопеда включається в єдиний процес психолого-педагогічного супроводу. В рамках інклюзивної освіти робота логопеда набуває особливого значення, оскільки зорієнтована не тільки на подолання мовленнєвих порушень в учнів з ООП, але і на їх соціалізацію та адаптацію в середовищі однолітків з нормо-типовим розвитком.

Висновки. За результатами аналізу наукових джерел ми бачимо, що інклюзивне навчання створює умови для забезпечення успішного навчання дітей з ООП. Усі члени команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП взаємопов'язані між собою. Зокрема, діяльність логопеда в інклюзивному середовищі не обмежується лише корекційним впливом. Усе більшого значення набуває сприяння соціалізації дітей з мовленнєвими порушеннями. Тому що, саме мовленнєві порушення стають перешкодою на шляху до комунікації дітей з порушеннями мовлення з іншими дітьми та вчителями. Логопед в інклюзивному середовищі, сприяє розвитку комунікативних умінь у дитини з ООП, а також встановленню позитивних відносин в учнівському колективі, а також між учителем та учнем. Подолання мовленнєвих порушень сприяє формуванню в дитині з ООП впевненості у власних силах, розвитку її пізнавальних здібностей. Логопед може стати тією людиною, яка допоможе дитині з ООП вибудувати відносини у шкільному колективі і за його межами.

Бібліографія

1. **Гладуш В.А., Баранець Я.Ю.** До питання формування професійної компетентності педагога інклюзивного закладу // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. 2015. № 1. С. 73-79. 2. **Глоба О.П.** Про національну систему надання корекційно-реабілітаційних послуг в Україні. Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: монографія. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. С. 76-88. 3. **Глоба О.П., Вихованець Б.О.** Охоронно-педагогічний режим в інклюзивному навчанні дітей з особливими освітніми потребами // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць: вип. 16 за ред. В.В. Нечипоренко. Кам'янець-Подільський: Видавець Панькова А.С., 2020. 123-128 с. 4. **Данілавичуте. Е.А.** Закономірності виникнення, сутність та місце інклюзії у єдиній системі освіти в Україні // Дефектологія. Особлива дитина: навчання і виховання. 2013. № 1. С. 2-8. 5. **Засенкою В.В.** Освіта осіб з особливостями психофізичного розвитку: виклики часу // Педагогічна і психологічна науки в Україні: до 20-річчя НАПН України: [в 5 т.] / НАПН України; редкол.: С.Д. Максименко, Н.В. Чепелева, В.В. Засенко [та ін.]. К.: Пед. думка, 2012. Т. 2: Психологія, вікова фізіологія та дефектологія. С. 350-361. 6. **Інклюзивна освіта.** Підтримка розмаїття у класі: практич. Посіб. [Тім Лорман, Джоан Деспелер, Девід Харві]; пер. з англ. К.: СПД-ФО Парашин І. 2010. 296 с. 7. **Коваль Л.В., Рубан О.М.** Здобутки та перспективи інклюзивної освіти в Україні за результатами соціологічного дослідження/ Л.В. Коваль, О.М. Рубан // Освіта осіб з

особливими потребами: Шляхи розбудови: наук.-метод. зб.: Випуск 4. Частина 1. / за ред. В. В. Засенко, А. А. Колупаєвої. Київ, 2013. С.193-204. **8. Колупаєва А.А.** Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: Монографія. К.: Самміт – Книга, 2009. 272 с. **9. Колупаєва А.А.** Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: [навч.-метод. посіб. у 9 книгах] / Інклюзивна освіта: вибір батьків. Книга 1. К., 2010. 70 с. **10. Миронова С.П.** Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с. **11. Миронова С.П., Буйняк М.Г., Плохотнюк Н.С.** Професійна компетентність керівника як умова створення інклюзивного простору закладу // Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць / за ред. В.М.Синьова, О.В.Гаврилова. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2018. Вип. 11. С. 178-186. **12. Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання:** Наказ МОН № 912 від 01.10.2010 [Електронний ресурс]. // Режим доступу: https://ru.osvita.ua/leosvgislation/Ser_osv/91_89/ **13. Наказ МОН України № 135** від 13.03.1993 року «Положення про логопедичні пункти системи освіти» [Електронний ресурс] // Режим доступу: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/60697/ **14. Наказ МОН України № 609** від 08.06.2018 року «Про затвердження примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти» [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text> **15. Порошенко М.А.** Інклюзивна освіта: навчальний посібник. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с. **16. Сак Т.В.** Диференційований підхід до навчання учнів з особливими освітніми потребами // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та соціальна психологія: збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. № 28. С. 128-135. **17. Стайко О.С., Дегтяренко Т.М.** Ретроспектива становлення інклюзивної освіти в Україні // Корекційно-реабілітаційна діяльність в сучасному освітньому просторі : монографія / Під заг. ред. Боряк О.В., Дегтяренко Т.М. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. С. 87-105. **18. Таранченко О.М.** Інклюзивна освіта: від основ до практики [монографія] / А.А. Колупаєва, О. М. Таранченко. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с. **19. Тат'янчикова І.В., Ширіна А.В.** Сходінками інклюзивної освіти : наук.-метод. посіб. Слов'янськ: Вид.-во Б.І. Маторіна, 2021. 59 с. **20. Федоренко О.** Особливості педагогічного супроводу молодших

школярів зі зниженим слухом в умовах інклюзивного навчання // Особлива дитина: навчання і виховання. № 2 (74). 2015. С. 79-85.
21. Чайковський М. Інклюзивна компетентність як складова професійної компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23642/1/4-15-21.pdf>

References:

1. Hladush V.A., Baranets Ya.Iu. Do pytannia formuvannia profesiinoi kompetentnosti pedahoha inkliuzyvnoho zakladu // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii: Pedahohika i psykholohiia. 2015. № 1. S. 73-79. **2. Hloba O.P.** Pro natsionalnu systemu nadannia korektsiino-reabilitatsiinykh posluh v Ukraini. Inkliuzyvna osvita: dosvid i perspektyvy: monohrafiia. Vinnytsia: TOV «Nilan-LTD», 2016. S. 76-88. **3. Hloba O.P., Vykhovanets B.O.** Okhoronno-pedahohichniy rezhym v inkliuzyvnomu navchanni ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy // Aktualni pytannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky): zbirnyk naukovykh prats: vyp. 16 za red. V.V. Nechyporenko. Kamianets-Podilskyi: Vydavets Pankova A.S., 2020. 123-128 s. **4. Danilavichute. E.A.** Zakonomirnosti vynyknennia, sutnist ta mistse inkliuzii u yedynii systemi osvity v Ukraini // Defektolohiia. Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia. 2013. № 1. S. 2-8. **5. Zasenkov V.V.** Osvita osib z osoblyvostiamy psykho-fizychnoho rozvytku: vyklyky chasu // Pedahohichna i psykholohichna nauky v Ukraini: do 20-richchia NAPN Ukrainy: [v 5 t.] / NAPN Ukrainy; redkol.: S.D. Maksymenko, N.V. Chepelieva, V.V. Zasenko [ta in.]. K.: Ped. dumka, 2012. T. 2: Psykholohiia, vikova fiziolohiia ta defektolohiia. S. 350-361. **6. Inkliuzyvna osvita.** Pidtrymka rozmaittia u klasi: prakt. Posib. / [Tim Lorman, Dzhoan Deppeler, Devid Kharvi]; per. Z anh. – K.: SPD-FO Parashyn I. 2010. 296 s. **7. Koval L.V., Ruban O.M.** Zdobutky ta perspektyvy inkliuzyvnoi osvity v Ukraini za rezultatamy sotsiolohichnoho doslidzhennia/ L.V. Koval, O.M. Ruban // Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: Shliakhy rozbudovy: nauk.-metod. zb.: Vypusk 4. Chastyna 1. / za red. V. V. Zasenko, A. A. Kolupaievoi. Kyiv, 2013. S.193-204. **8. Kolupaieva A.A.** Inkliuzyvna osvita: realii ta perspektyvy: Monohrafiia. K.: Sammit – Knyha, 2009. 272 s. **9. Koluvaieva A.A.** Putivnyk dlia batkiv ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy: [navch.-metod. posib. u 9 knykh] / Inkliuzyvna osvita: vybir batkiv. Knyha 1. K., 2010. 70 s. **10. Myronova S.P.** Pedahohika inkliuzyvnoi osvity: navchalno-metodychni posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka, 2016. 164 s. **11. Myronova S.P., Buiniak M.H., Plokhotniuk N.S.** Profesiina kompetentnist kerivnyka yak

umova stvorennia inkliuzyvnoho prostoru zakladu // Aktualni pyttannia korektsiinoi osvity (pedahohichni nauky): zbirnyk naukovykh prats / za red. V.M.Synova, O.V.Havrylova. Kamianets-Podilskyi: PP «Medobory-2006», 2018. Vyp. 11. S. 178-186. **12. Pro zatverdzhennia Kontseptsii** rozvytku inkliuzyvnoho navchannia: Nakaz MON № 912 vid 01.10.2010 [Elektronnyi resurs]. // Rezhym dostupu: https://ru.osvita.ua/leosvgislation/Ser_osv/91_89/. **13. Nakaz MON Ukrainy** № 135 vid 13.03.1993 roku «Polozhennia pro lohopedychni punkty systemy osvity» [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/60697/. **14. Nakaz MON Ukrainy** № 609 vid 08.06.2018 roku «Pro zatverdzhennia prymirnoho polozhennia pro komandu psykholohopedahohichnoho suprovodu ditei z osoblyvymy osvithnyimi potrebami v zakladakh zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity» [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text>. **15. Poroshenko M.A.** Inkliuzyvna osvita: navchalnyi posibnyk. K.: TOV «Ahentstvo «Ukraina», 2019. 300 s. **16. Cak T.V.** Dyferentsiiiovanyi pidkhid do navchannia uchniv z osoblyvymy osvithnyimi potrebami // Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 19. Korektsiina pedahohika ta sotsialna psykholohiia: zbirnyk naukovykh prats. – K.: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 2014. № 28. S. 128-135. **17. Staiko O.S., Dehtiarenko T.M.** Retrospektyva stanovlennia inkliuzyvnoi osvity v Ukraini // Korektsiino-reabilitatsiina diialnist v suchasnomu osvithnomu prostori : monohrafiia / Pid zah. red. Boriak O.V., Dehtiarenko T.M. Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2019. S. 87-105. **18. Taranchenko O.M.** Inkliuzyvivna osvita: vid osnov do praktyky [monohrafiia] / A.A. Kolupaieva, O. M. Taranchenko. K.: TOV «ATOPOL», 2016. 152 s. **19. Tatiianchykova I.V., Shyrina A.V.** Skhodynkamy inkliuzyvnoi osvity : nauk.-metod. posib. Sloviansk: Vyd.-vo B.I. Matorina, 2021. 59 s. **20. Fedorenko O.** Osoblyvosti pedahohichnoho suprovodu molodshykh shkolariv zi znyzhenym slukhom v umovakh inkliuzyvnoho navchannia // Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia. № 2 (74). 2015. S. 79-85. **21. Chaikovskiy M.** Inkliuzyvna kompetentnist yak skladova profesiinoi kompetentnosti subiektiv navchalno-vykhovnoho protsesu [Elektronnyi resurs] // Rezhym dostupu: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/23642/1/4-15-21.pdf>

Авторський внесок

Лісова Л.І. – 34%, Опалюк О.М. – 33%, Глоба О.П. – 33%

Received 10.09.2021

Accepted 10.10.2021